

IŠTATYMO AUKLĖJAMOSIOS GALIOS INTERPRETACIJOS
TOMO AKVINIEČIO FILOSOFIJOJE

Dalia Marija Stančienė *

*Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos ir psichologijos fakulteto Etikos katedra
Studentų g. 39, LT-08106, Vilnius
Telefonas 275 49 30
Elektroninis paštas daliastanciene@yahoo.fr*

Pateikta 2006 m. balandžio 3 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 23 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamas viduramžių teologo ir filosofo Tomo Akviniečio teisės teorijos auklėjamosios aspektas. Auklėjamąją įstatymo galią autorė analizuoja remdamasi teisingumo dorybe ir sąžinės samprata. Ši tema nėra pakankamai plačiai aptarta juridiniu ir edukaciniu požiūriu, todėl straipsnis aktualus ir teisininkams, ir pedagogams.

Autorė teigia, kad teisminės veiklos pagrindas yra teisingumas, kuris įgyvendinamas tada, kai teisėjai, būdami teisingi ir remdamiesi teisingais įstatymais, atitinkančiais visuomenės bendrojo gėrio reikalavimus, atlieka teisingas procedūras. Auklėjimą įstatymu T. Akvinietis vertina kaip priemonę, turinčią ne tik baudžiamąją, bet ir auklėjamąją galią.

Pagrindinės sąvokos: Tomas Akvinietis, įstatymas, bendrasis gėris, teisingumas, auklėjimas.

IŽANGA

T. Akvinietis įstatymą vertina kaip proto sprendimą (1, p. 55 [91 kl., 3 a., atsakau]) ir suskirsto jį į amžinąjį, prigimtinių, dieviškąjį, žmogiškąjį ir nuodėmės. Toks suskirstymas rodo, kad T. Akvinietis žmogaus veiklą grindžia Dievo ir jo sukurto bei valdomo pasaulio samprata. Pasaulį, kuriame veikia Dievas, inteligencijos, žmogus, T. Akvinietis aiškina remdamasis neoplatoniškomis hierarchijos ir dalyvavimo koncepcijomis, Romos teise, tuo laikotarpiu gyvavusiu tikėjimu, kad įstatymas ir valdžia yra bendros kilmės, taip pat stoikų pripažinta racionalia bei moralia pasaulio tvarka. Tokios sistemos vienybę išreiškė pamatinis tikėjimas žmogaus mąstymo gebėjimu suvokti Dievo intencijas atitinkantį pasaulio tikslumą. Remdamasis Aristotelio apibrėžimu, kad gėris yra tai, ko visi siekia (2, p. 63 [1094]), T. Akvinietis pabrėžia gėrio dinamiškumą, kuris realizuojasi kaip tikslo priežastis. Taip daroma išvada, kad žmonės, pažindami pasaulio dėsnius ir dalyvaudami jo struktūroje,

siekia tikslų, kurių pagrindas yra bendrasis gėris. Vadovaudamasis šia išvada, T. Akvinietis teigia, kad ir įstatymo tikslas turi būti bendrasis gėris, kuris yra ne paprasta pavienių arba dalinių gėrių suma, bet visumos gėris [3, p. 254] ir kartu šaltinis pavienių arba dalinių gėrių. Žmonių veikla susijusi su pavieniais arba daliniais gėriais, todėl kuriant įstatymus, pasak T. Akviniečio, reikia atsižvelgti į objektyvią gėrių hierarchiją, kad būtų laikomasi tikslingai veikiančiųjų ryšių, kurie jungia tarpusavyje dalinius gėrius, kreipdami juos į visumos gėrį. Aprašydamas gėrį kryptingo priežastingumo požiūriu, T. Akvinietis atskleidė jo hierarchinę struktūrą pabrėždamas, kad „nėra asmeninio gėrio be bendrojo šeimos, miesto ar valstybės gėrio“ (4, p. 332, [q.47, a. 10, ad 2]) ir žmogus „turi suprasti, kad jo gėris yra susijęs su visumos gėriu“ (4, ten pat). Būtent toks požiūris leido T. Akviniečiui visuomenę apibūdinti kaip tikslų ir paskirčių sistemą, kurioje piliečiai, abipusiškai keisdami paslaugomis, nustato asmens ir visuomenės santykius. Kad gerai funkcionuotų, tokia sistema turi turėti valdančiąją dalį, kuri, vadovaudamasi protu ir dorovės normomis, išmintingai tvarkytų valstybės gyvenimą, skelbtų teisingus įstatymus, rūpintųsi piliečių saugumu, įgyvendintų teisingumą ir tinkamai bei teisingai skirstytų

* Humanitarinių mokslų, filosofijos daktarė. Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos ir psichologijos fakulteto Etikos katedros docentė.

bendrajį visuomenės gėrį. Taigi bendrojo gėrio samprata T. Akviniečio sistemoje, kaip pažymi lenkų teologas J. Salij OP, įgyja moralines konsekvencijas [5, p. 14] ir žmonių priimtiems įstatymams suteikia auklėjamąsias galias bei leidžia juos vertinti pagal teisingumo kriterijus.

Temos aktualumas. Auklėjamoji įstatymo samprata per mažai aptarta lietuviškoje teisinėje ir pedagoginėje literatūroje. T. Akviniečio teisės teorija pabrėžia auklėjamąjį aspektą, todėl išsamus jos nagrinėjimas gali padėti užpildyti esamą spragą. Pagal T. Akvinietį įstatymas įpareigoja piliečio sąžinę rinktis teisingą elgesį visuomenėje, atskleidžia žmogui vertybines orientacijas ir garantuoja paskirstomąjį teisingumą. Šios problemos aktualios šiuolaikinėje teisės ir švietimo politikoje.

Tiriamasis straipsnio objektas. T. Akviniečio įstatymų rūšys, jų galios ir paskirtys kaip teisingumo ir auklėjamumo dimensijos žmogaus veikloje.

Straipsnio tikslas. Aptarti teisinėje T. Akviniečio teorijoje įstatymų auklėjamąją galią remiantis teisingumo dorybe ir sąžinės samprata. Tirama tema analizuojama taikant **analitinį-interpretacinį metodą**.

TEISINGUMO DORYBĖ

Įstatymai veiksmingai tarnauja visuomenės labai ir jos narių auklėjimui tada, kai rengiami laikantis teisingumo principų. Viduramžiais daugelyje teismo salių kabėdavo iš Senojo Testamento Psalmių knygos užrašas (žr. 5, p.: 175–176) „Iustitias vestas iudicabo“ (Aš teisiu jūsų teisingumą) arba kitas šios citatos variantas „Iudicium vestum indicabo“ (Surengsiu teisingą teismą) (Ps 75, 3), perspėjantis teisėjus, kad jie nepamirštų savo pareigos būti teisingiems. Teisėjų etiniai principai buvo rūpestingai ir sąmoningai ugdomi pabrėžiant, kad tai, kas vyksta teismo salėje, yra susiję su transcendencija. Ir dabar matome, kad, pavyzdžiui, JAV teismuose prisiekiami dedant ranką ant Biblijos kalbėti tik tiesą. Europoje, ypač viduramžiais, teisingos teismų veiklos buvo mokoma nurodant neteisingą Kristaus nuteisimą: „Kokiu teismu teisiatė, tokiu ir patys būsite teisiami, ir kokiu saiku seikite, tokiu ir jums bus atseikėta“ (Mt 7, 2). Vadinasi, teismų praktikoje labai svarbu, kad ne tik įstatymai, bet ir pačių teisėjų priimami sprendimai būtų teisingi, kad būtų vadovaujama ne tik formaliai, įstatymu, bet ir sąžine, ypač priimant mirties nuosprendžius. T. Akvinietis teigia, kad teismų veiklos pagrindas yra teisingumas, kuris bus įgyvendintas tik tada, kai teisėjai patys bus teisingi ir remsis teisingais įstatymais bei taikys teisingas procedūras. Kad teismo metu būtų įgyvendintas teisingumo aktas, T. Akviniečio nuomone, reikia trijų dalykų: „pirma, kad [teisimas] kiltų iš teisingumo polinkio, antra, kad kiltų iš vadovaujančio įgaliojimo, trečia, kad atitiktų teisingą išminties pagrindimą“ (4, p. 407, [q. 60, a. 2, in re]), o jei ko nors iš šių trijų dalykų trūksta, tai toks teisėjo sprendimas bus ydingas ir neleistinas. Taigi joks teisėjas skelbdamas nuosprendį negali remtis savo autoritetu arba asmenine patirtimi. Jis turi laikytis tam tikros teisminės procedūros taikydamas tam tikrus įstatymus tam tikriems ypatingiems atvejams.

Vykstant teismo procesui, teisėjas turi įvertinti tik oficialiai nustatytus pažeidimus, remdamasis daiktiniais įrodymais, liudininkų parodymais ir kitais įstatymų numatytais liudijimais, pagal kuriuos skelbia nuosprendį. Teisėjas, kaip pabrėžia T. Akvinietis, privalo rūpintis savo elgesio teisingumu, ir išoriniu, ir vidiniu ir turėti teisingumo dorybę, kitaip tariant, epikėją (lot. *epieikeia*), kuri moko laikytis įstatymo dvasios, kai įstatymo *raidė* dėl formalių priežasčių dar nėra pritaikyta prie visuomenės gyvenimo permainų arba prie aukštesniųjų bendrojo gėrio poreikių: „šiais ir panašiais atvejais laikytis rašytinio įstatymo – tai daryti blogi, o daryti gėrį – tai nepaisant įstatymo raidės, vadovautis teisingumo prigimtimi ir bendrąja nauda. Šis veikimas priklauso epikėjai, kurią vadiname žmoniškumu (lot. *aequitas*)“ (4, p. 768, [q. 120, a. 1, in re]). T. Akviniečio nuomone, ten, kur teisėjas gali suklysti dėl įstatymų netobulumo ir nuskriausti nekaltą žmogų, reikia vadovautis vidine intuicija, t. y. epikėja. Be to, kaip perspėja T. Akvinietis, „kai nėra akivaizdžių kieno nors blogumo įrodymų, privalome jį vertinti geru, abejotinus dalykus aiškindami į gerą pusę“ (4, p. 411, [q. 60, a. 4, in re]). Siekiant įgyvendinti teisingumą, teisėjo dorovė yra būtina sąlyga vykdant teisinį procesą.

Kitas svarbus momentas – teisingi įstatymai. Pasak T. Akviniečio, žmonių įstatymai bus teisingi, jeigu bus suderinti su aukštesniais įstatymais ir matuojami pagal atitiktį gėriui. Įstatymas tarnauja žmonių naudai, todėl T. Akvinietis pritaria Izidorui (Bažnyčios daktaras, Sevilijos vyskupas, gyv. 560–636 m.), kad žmonių išleistas įstatymas turi patenkinti tris sąlygas: neprieštarauti religijai, t. y. turi būti suderintas su dieviškuoju įstatymu; palaikyti drausmę, t. y. atitikti prigimtinių įstatymų; palaikyti gerovę, t. y. būti naudingas žmonėms. Šie trys reikalavimai nulemia visas kitas įstatymo sąlygas, pavyzdžiui, garbingumą (su religija siejama), drausmės palaikymą (atsižvelgiant į papročius, valstybines santvarkas, prigimtines žmogaus galias ir t. t. – su prigimtiniu įstatymu), naudingumą (tai blogybių šalinimas, gėrybių siekimas). Toks Izidoriaus suskirstymas, pasak T. Akviniečio, leidžia suprasti, kad žmonių įstatymas išvedamas iš prigimtinio įstatymo, kad pozityviają teisę galima skirstyti į tautų teisę (teisingi pirkimai, pardavimai ir t. t.) ir civilinę (konkretus taikymas, kas kiekvienai valstybei patogu), o nukreiptumas į bendrąjį valstybės gėrį leidžia tam tikroms žmonių grupėms skirti tam tikras teises (mokytojams, teisininkams, dvasininkams).

T. Akvinietis atkreipė dėmesį į tai, kad įstatymai žmogaus sąžinės teisme gali būti įpareigojantys ir neįpareigojantys (žr. 6, p.: 460–461, [q. 69 a.4, in re]). Kai *žmogiškasis įstatymas* nėra teisingas, pavyzdžiui, autorius išleidžia įstatymą pranokstantį jam patikėtą valdžią, tironas diegia įstatymą, prieštaraujantį dieviškajam, žmogaus sąžinė, arba synderesis, (žr. 7) (prigimtinio įstatymo nurodymai, kurie yra pirmieji dorybingos veiklos principai, duoti žmogui, kaip nuostata) primena, kad toks įstatymas sąžinės teisme neįpareigoja, nebent gali perspėti žmogų atsisakyti savo teisių norint išvengti neramumų ar skandalo. Jeigu nevykdomas teisingas įstatymas, nukreiptas į bendrąjį gėrį, sąžinė žmogui be per-

stojo kelia kankinančius priekaištus dėl jo daromo blogio. Puolęs žmogus taip pat turi sąžinę, kuri suvokia jo poelgio amoralumą, tačiau, anot T. Akviniečio, konkrečiomis sąlygomis asmeninio patyrimo metu amoralios priežastys ją nugali. Vadinasi, blogi poelgiai gali atsirasti dėl sąmoningo siekimo nepaisyti teisingo *žmogiškojo įstatymo* arba jie gali atsirasti ir dėl *žmogiškojo įstatymo* nežinojimo. Jeigu šis nežinojimas kyla iš nedovanotino apsilaidavimo, toks blogas poelgis, kaip teigia T. Akvinietis, negali būti pateisintas, bet jei *žmogiškojo įstatymo* nežinojimas kyla dėl tam tikrų ypatingų aplinkybių, neturinčių nieko bendra su aplaidumu, tai iš dalies arba visiškai toks poelgis gali būti išteisintas ir vertinamas kaip suklydimas (8, p. 97, [19 kl., 6 a., atsakau]). Sąmoningas nežinojimas tik padidina kaltę ir sąžinė, kuri klysta dėl nesidomėjimo įstatymais, pasak T. Akviniečio, turi pasitaisyti įgydama trūkstamas žinias.

AUKLĖJIMAS ĮSTATYMU

Kalbant apie auklėjamąjį teisės aspektą, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad įstatymas valdo žmonių veiksmus. Pasak T. Akviniečio, žmogų svarbiau auklėti teisingų įstatymų baime nei leisti jam įvykdyti nusikaltimą ir už tai jį nubaudus auklėti prievarta ribojant jo laisvę. Be to, kaip pažymi T. Akvinietis, auklėjant bausmėmis, reikia turėti daug neprikaištingo elgesio teisėjų, kurie gerai išmanytų dorybių savybes, kad galėtų kiekvienu atveju teisingai įvertinti blogus veiksmus. Jo nuomone, geriau reikia skirti daugiau dėmesio teisingų įstatymų leidimui, nes tam tereikia kelių išminčių, kurie ilgai svarstydami ir aptardami daugybę atvejų nuspręstų, kokie įstatymai yra reikalingi. (Žr. 1, p. 151 [95 kl., 1 a., i 2]), negu kurią baudžiamąją justicijos instanciją su gausybe teisėjų. Be to, kaip pabrėžia T. Akvinietis, įstatymų leidėjai sprendžia ir apie ateities dalykus, o „teismuose pirmininkaujantys žmonės sprendžia apie dabarties dalykus, kurie jiems kelia meilę, neapykantą arba kokią nors geismą, ir tai iškreipia jų sprendimą“ (ten pat). Vadinasi, – daro išvadą T. Akvinietis, – teisėjų nuosprendžiui reikėtų patikėti tik tam tikrus dalykus, kurių negali apimti įstatymai. Įstatymo paskirtis – skatinti žmones veikti vadovaujantis bendruomenėje priimtomis taisyklėmis, kad „kiekvienas pavienis asmuo galėtų tapti tam tikru ‚gėriu‘ kitiems“ [9, p. 9]. Be to, kaip teigia kanadietis profesorius, T. Akviniečio darbų tyrinėtojas M. Allardas OP, „*žmogiškasis įstatymas* yra ankstesnis negu asmens apsisprendimas elgtis vienaip ar kitaip ir rodo, kaip asmuo turėtų veikti norėdamas prisidėti prie žmonių bendruomenės palaikymo bei plėtojimo ir doroviškai tobulėdamas drauge su kitais artėti prie galutinio tikslo“ (9, p. 11). *Žmogiškasis įstatymas* yra bendras visiems žmonėms ir negali atsižvelgti į kiekvieno asmens vidinius motyvus, todėl jis formuojamas žmonių išorinei, t. y. visiems matomai veiklai, kuri turi išsaugoti bendrąjį gėrį. *Žmogiškasis įstatymas* draudžia tik blogiausias ydas, ypač tas, „kurios susiję su žala artimui, kurių neuždraudus, žmonių visuomenė negalėtų būti išsaugota, pvz., žmogiškasis įstatymas draudžia žudyti, vogti ir panašius dalykus“ (1, p. 177 [96 kl., 2 a., atsakau]).

Vadinasi, auklėjimas *žmogiškuoju įstatymu* vyksta ne staiga, bet „žingsnis po žingsnio...nes netobulieji nesugebėdami tų nurodymų vykdyti, atsiduotų dar didesnėms blogybėms“ (ten pat, p. 177–179, [96 kl., 2 a., i 2]), be to, *žmogiškasis įstatymas*, būdamas mažesnis už dieviškąjį, „negali drausti visko, ką draudžia prigimtinis įstatymas“ (ten pat, p. 179 [96 kl., 2 a., i 3]) ir žmogų kreipia ne į visas, o tik į tas dorybes, kurios susijusios su bendruoju gėriu. Būtent tokia žmonių leidžiamo įstatymo sąsaja su dorybėmis padeda teisingai suprasti tikslus ir jų siekiant moko piliečius neprikaištingai elgtis bei tapti geresniems. Šia prasme įstatymas turi auklėjamąją galią, nes remdamasis žmogaus prigimtais dorumo pradmenimis nurodo asmeniui, koks turėtų būti jo elgesys bendruomenėje, t. y. atkreipia asmens dėmesį į visuomeninius santykius. Vadinasi, pirmiausia *žmogiškasis įstatymas* padeda žmogui būti moraliu renkantis socialiai priimtina elgesį bendruomenėje.

Remdamasis prielaida, kad žmogui suteikti auklėjimą, atvedantį į dorybę, turi kitas žmogus, nes pats žmogus negali savęs išauklėti, T. Akvinietis pagrindžia tėvų auklėjamąją įtaką vaikams. Svarbiausia tėviško auklėjimo priemonė yra įtikinėjimas. Jos pakanka jaunuoliams, kurie, kaip rašo T. Akvinietis, „linke gerai elgtis dėl prigimties gerumo“ (ten pat, p. 149 [95 kl., 1 a., atsakau]). Žodžio poveikiu grindžiamo tėvų auklėjimo nepakanka jaunuoliams, kurie iš prigimties linke nedorai elgtis, o tokių, kaip teigia T. Akvinietis, yra dauguma. Norint tokius neklusnius jaunuolius priversti padoriai elgtis, į pagalbą pasitelkiamas įstatymas. T. Akvinietis rašo, kad „buvo būtina jėga ir baime juos sulaikyti nuo pikto, kad bent šitaip sulaikydami nuo pikto darymo ir kitiems leistų ramiai gyventi, ir patys, prie to pripratę, galų gale pereitų prie to, kad laisva valia darytų tai, ką anksčiau darė iš baimės, ir šitaip taptų dori“ (ten pat). Įstatymas, kuris leidžia neklusnius piliečius bausmės baime ir net jėga priversti elgtis dorai, įgyja prievartos galią. Ši psichologinė ir fizinė prievarta turi auklėjamąją vertę, nes iš pradžių baimės verčiami susilaikyti nuo piktadarybių žmonės įpranta elgtis dorai ir ilgainiui pradeda taip elgtis laisva valia. Kitaip tariant, įstatymas jiems padeda nugalėti bloguosius jų prigimties pradus ir tapti geriems.

Atkreipęs dėmesį į auklėjamąjį įstatymo pobūdį, T. Akvinietis kalbėdamas apie įstatymų įvairovę klausia, ar yra geidulingumo (nuodėmės) įstatymas (geidulingumas priskiriamas nuodėmei, nes pažeidžia proto tvarką), ir atsako, kad geidulingumas kreipia ne į bendrąjį, o į asmeninį gėrį, todėl jis nagrinėjamas tiesioginio polinkio, bet ne įstatymo prasme (žr. 1, p. 71 [91 kl., 6 a. i 3]). Pateikdamas Izidoriaus argumentą, kad geidulingumas nesiremia protu, T. Akvinietis svarsto, „kad ne todėl jis turi įstatymo prigimtį, o todėl, kad yra dieviškojo teisingumo pasekmė: kaip įstatymu vadintume tai, jog koks nors nusikaltęs kilmingasis gali būti atiduotas priverstiniam darbams“ (1, p. 71 [91 kl., 6 a., i 1]). Atidavimas priverstiniam darbams suprantamas kaip auklėjimas bausme. Taigi ir Dievo įstatymas, perkeltine prasme apibūdinamas kaip nuodėmės įstatymas, yra auklėjimas bausme. T. Akvinietis, sakydamas, kad „žmogui pagal

jo padėti dieviškuoju potvarkiu paskirtas įstatymas – veikti vadovaujantis protu“ (ten pat, p. 69 [atsakau]) ir, jei šis potvarkis yra pažeidžiamas, t. y. žmogus, pasidavęs juslumo akstinui (kuris gyvūnuose turi įstatymo prigimtį), atsižada proto ir nutolsta nuo Dievo, tada juslumas tampa „Dievo įstatymu skirta bausme, atimančia iš žmogaus orumą“ (ten pat, p. 71 [92 kl., 1 a., atsakau]). Atitinkamai ir žmogaus leidžiami įstatymai, pagrįsti bausmės baime, turi auklėjamąją galią, kurią T. Akvinietis apibrėžia kaip auklėjimą įstatymais. Toks teiginys gali keistai nuskambėti, nes žmogus ne tik bausmėmis, bet ir apdovanojimais skatinamas siekti gėrio. Argi žmogus, iš baimės paklūstantis įstatymui, tikrai yra dorvingas? Atsakydamas į šiuos klausimus T. Akvinietis teigia, kad apdovanoti gali bet kas, o bausti – „tik įstatymo tarnas, kuris įgaliotas bausti. Todėl įstatymui skirta ne apdovanoti, o tik bausti“ (ten pat, p. 83 [92 kl., 2 a., į 3]). Taigi žmogus, – daro išvadą T. Akvinietis, – dėl bausmės baimės mokomas daryti gera ir vengti blogio, „kartais atvedamas prie to, jog su malonumu ir savo noru taip elgiasi. Todėl net bausdamas įstatymas daro tai, kad žmonės būtų geri“ (ten pat [į 4]).

IŠVADOS

1. Auklėjimo įstatymu galią T. Akvinietis vertina kaip priemonę, kuri padeda žmogui veikloje priimti moraliai teisingus sprendimus, todėl įstatymas turi būti priimamas atsižvelgiant ne tik į teisės dalykus, bet ir į etinius reikalavimus.

2. Teisėjo dorovė yra būtina sąlyga siekiant įgyvendinti teisingumą teisinio proceso metu. Teisėjas, išsiugdęs teisingumo dorybę (epikėją), moka laikytis įstatymo dvasios, kai įstatymo *raidė* dėl formalių priežasčių dar nėra pritaikyta prie visuomenės gyvenimo permainų arba prie aukštesniųjų bendrojo gėrio poreikių.

3. Žmogaus išleisti įstatymai sąžinės teisme gali būti įpareigojantys ir neįpareigojantys. Jeigu įstatymas prieštarauja teisingumui, sąžinė primena, kad toks įstatymas nėra įpareigojantis, tačiau žmogus, norėdamas išvengti neramumų, gali atsakyti savo teisių.

4. Teisingo įstatymo nevykdymas dėl sąmoningo nežinojimo tik padidina kaltę, ir sąžinė, kuri klysta dėl nesidomėjimo įstatymais, pasak T. Akviniečio, turi pasitaisyti įgydama trūkstamas žinias.

5. Teisingų įstatymų baimė veiksmingiau ugdo žmogaus teisinę sąmonę negu nusikaltusio piliečio auklėjimas baudžiamąja jurisdikcija prievarta ribojant jo laisvę.

LITERATŪRA

1. **Akviniētis T.** Šv. Apie įstatymus: Teologijos suma I-II, 90-97 klausimai. – Vilnius: Logos, 2005.
2. **Aristotelis.** Nikomacho etika. (1094 a)//Aristotelis. Rinktiniai raštai. – Vilnius: Mintis, 1990.
3. **Mondin B.** Tomo Akviniečio filosofinė sistema. – Vilnius: Logos, 2006.
4. **Aquinatis T.** St. „Summa theologiae“, II-II. – Madrid: La Editorial Catolica, S. A., 1952.
5. **Salij J.** OP. Tomistinės esė. – Vilnius: Logos, 2000.

6. **Aquinatis T.** St. „Summa theologiae“, I-II. – Madrid: La Editorial Catolica, S. A., 1952.
7. **Stančienė D. M.** Synderesis in Moral Action // „Doctor Communis“. Vol. 2. Vatican City: Pontificia Accademia Sancti Thomae Aquinatis, 2005.
8. **Akviniētis T.** Žmogaus veikla dorovės požiūriu. Teologijos suma I-II, 18-21 klausimai. – Vilnius, 1998.
9. **Allard M.** OP. Akviniečio etinė įstatymo samprata. // Šv. Tomas Akvinietis. Apie įstatymus. – Vilnius: Logos, 2005.

THE INTERPRETATION OF THE EDUCATIVE POWER OF LAW IN THE PHILOSOPHY OF THOMAS AQUINAS

Dalia Marija Stančienė *

Vilnius Pedagogical University

S u m m a r y

The educational concept of law is insufficiently discussed in the Lithuanian jurisprudential and pedagogic literature. Therefore the author of this article focuses her attention on the educational aspect of law as it is presented in Thomas Aquinas' theory of law, in which law is generally defined as „nothing else than an ordinance of reason for the common good, made by him who has care of the community, and promulgated“ (S.Th. I-II, q.90, a. 4). There are five types of law: eternal, natural, divine, human and a law in the forms of sin (S.Th. I-II, q.91). This classification reflects the hierarchical structure of the universe created and ruled by God. The Creator is the first cause which emanates and creates everything: intelligences (angels), heavenly bodies, the earth, minerals, plants, animals and human beings. All creatures are directed to good by various types of participation in them of the eternal law. The participation of the eternal law in the rational creature is called the natural law. Human law is intended to repress the most dangerous for the well being of community vices, to grant the distributive justice, to educate citizens and to direct their activities to the common good. The human law, which corresponds to natural and divine law, binds a man in conscience.

Relying on the Aristotelian definition of good as that at which all things aim, T. Aquinas underlines the dynamism of the good, which realizes itself as the final cause. This way the conclusion that people, while understanding the laws of the world and participating in its structure, aims at the ends, the foundation of which is the common good. Therefore the common good has to be the end of law. The good is not a simple sum of particular goods; it is the good of the universe and the source of all particular goods. Since people act with particular goods, a legislator, according to T. Aquinas, has to pay attention to the hierarchy of goods; for „the individual good is impossible without the common good of family, state, or kingdom. [...] Since man is a part of the home and state, he must needs consider what is good for him by being prudent about the good of the many“ (S.Th. II-II, q.47, a. 10, ad 2). From this point T. Aquinas describes society as the system of ends and purposes, within which citizens participating in the mutual exchanging of services establish social relations. For the good functioning of such a system there is the need in the governing body, which would rule prudently the life of state and, relay-

* Vilnius Pedagogical University, Faculty of Pedagogy and Psychology, Department of Ethics, Assoc. Prof. Dr.

ing on reason and moral virtues, would issue the just laws, taking care of the safety of citizens and granting the just distribution of common social goods. Thus the concept of common good in the system of T. Aquinas, according to the Polish theologian Jacek Salij OP, has moral consequences, which gives the educational power to the human law. At the same time it gives the criteria of justice for the assessment of that law. These are actual problems of the contemporary policy of jurisprudence and education.

Keywords: Thomas Aquinas, law, common good, justice, education.